

ШЫН

Совет Эвилелиниң Коммунистг партиязынын
Тыва область болгаш Кызыл хоорай комитеттеринин,
ажылчы чоңнар депутаттарынын область Советинин органы

Тараа бөлөткөлинин планын хуусаа бетинде күөстөкөн (1 арын).
Улус төлээлекчилериниң Бүгү-кыдат хуралына (1 арын).
Улуг Октябрьның 37 чыл оюнга алдар кылдыр (1 арын).
Ондар Биче-оол.—Кадарчы Монгуш Сандык (1 арын).
А. Ностин.—Социализмин бугу фронту-

га калбарган шаар халлаштыгынын уенинде Коммунистг партия (2 арын).
СЭТА-нын бургу шавышкыны (3 арын).
С. Алетт.—Комбайнер Шиян (3 арын).
П. Ушакос.—Чинге-нарин дүтүг хой ажылын хөгжүдери—областын колхозтарынын чугула соругазы (3 арын).

Улус төлээлекчилериниң Бүгү-кыдат хуралынын бирги сессиясы (4 арын).
Тайбынның Бүгү делегей чөвүлдигиниң бирозунун меделели (4 арын).
Барын Германияны чепселдиргиче Далас далажыл турар (4 арын).
Тегеранда туруп хоругдашышнар (4 арын).

Школа болгаш төрелдер

Нияти белги школарының социалистг кижизилдиги учур-дузанын улам белгилериниң соругазын СЭКИ-ниң XIX сессия салган. Ол соругазын шийтпирээр талазы-биле областын мурун ачык школалар болгон башкылары азын азыларын чоруткан. Өөредилгенин, коммунистг кижизилдигенин, медресиг сагыла-чурумун айтыргалары шийтпирел, өөренчилериниң чыгыс-этиг, найырадыг коллективтерин бижилеп тургусканын болгаш ол айтыргаларын чедипширини шийтпирээрине төрелдерниң киржилгенин шийтпирелдериниң түнелинде Бай-Хаак ортумак школын, Кызылдың № 3 школын, Талы районун Владимировада чедип чыл школын, Каа-Хем районун Бүрөк-Хем школын шилога өөредилге-кижизилдиги ажыларын деңгелин бедиткен.

Бистин чуртга башкыларын ролу болгаш учур-дузанын улам-на өскөн, Коммунистг анык тургусканын кижизилдигиниң болгаш өөредилгенин хүмүстү болгаш харымсагалыг соругазын коммунистг партия оларга идеткен.
Совет школары башкылар коллективтер-биле кады школа бүрүзүнде төрелдер комитети ажылдап турар. Төрелдер комитетиниң ажыл-чорудулгазы школа өөредилге-кижизилдиги азын болгаш медресиг сагыла-чурумун төрелдериниң улам кижизилдиге учур-дузанын көргүзүп турар. Чалаанын № 1 ортумак школын чынында тургустунан төрелдер комитети чүгө өөредилге-кижизилдиги азын кижизилдигенин улам илгит берген эвес, харын ол школарын чала өөредилге чынында белеткенин талазы-биле керек кырында боттуг дууламчаларын чедирген. Школарын, интернаттын үрүк септелгенин кылырынга, мынганга чүгөй-башкылар болгаш тургусканын эртен илгит-хелтерин, маастарын септештирип дараарына хоорайның чуртгазы ады-негизин кирширкен. Төрелдер комитетиниң ажыл-чорудулгазын аны үлгердиги ажыларын өскө-даа школардан көрүп бер.

Школа ажылы—бүгү-ниятиниң күрүленин херээ. Мындү турсуза ады, нелер тургаларын школаже чоруткан олардын өөредилгенин соругазына, ону чүгө школарын башкыларын херээ кылдыр көрүп турар. Ол канчап-даа шийт эвес. Уругларын өөредилгенин дугайында ады, нелер харымсагалыг башкы кижизилдиги эвес-даа болза, ону тудак чөк болурун билер керек. Ады, нелер тургаларын өөредилгенин улам кижизилдиги салын, оларның үдүтүрүгү азын-чандыгын агазын, бедип чорутуп чедип-сыйын таарымчалыг болурун чала тургустунун тайгаарынын салыр учураат.

Школа биле төрелдер ортузунга чорудар ажыл—нарин болгаш илгит-бүрү талаарыг. Мана ан чугула чүдүлгенин билөөзи—школарга төй-нигити организа-цияларын талазынан практиктиг дугазын көргүзүп бер.

Школа ажылы—бүгү-ниятиниң күрүленин херээ. Мындү турсуза ады, нелер тургаларын школаже чоруткан олардын өөредилгенин соругазына, ону чүгө школарын башкыларын херээ кылдыр көрүп турар. Ол канчап-даа шийт эвес. Уругларын өөредилгенин дугайында ады, нелер харымсагалыг башкы кижизилдиги эвес-даа болза, ону тудак чөк болурун билер керек. Ады, нелер тургаларын өөредилгенин улам кижизилдиги салын, оларның үдүтүрүгү азын-чандыгын агазын, бедип чорутуп чедип-сыйын таарымчалыг болурун чала тургустунун тайгаарынын салыр учураат.

Школа биле төрелдер ортузунга чорудар ажыл—нарин болгаш илгит-бүрү талаарыг. Мана ан чугула чүдүлгенин билөөзи—школарга төй-нигити организа-цияларын талазынан практиктиг дугазын көргүзүп бер.

Тараа бөлөткөлинин планын хуусаа бетинде күөстөкөн
ТЭЭП. (Бистиң морр.). «Дөң-Төрөк» кезде ажал-агыт артеди күрүнеге дужаар тараа планын Бай-Тайга районун колхозтары мурнал, МТС-тин ажылдаанында яатура төлөвиринде катат сентябрь 15-те 109 хуу күөстөкөн. Часын хову азын агротехниктиң негеделер баугаар хандырып, чайгы ажаалдамы өкн чорутулган дүжүгү чаагай болган. Чингезеранын гектар бүрүзүгүн 15, арбайын—16, кызылганы—18 центнер ортумак дүжүтүп апар.

Чуу өөредилге чынында школа коллективтери, улус чырыдышынын организа-ция, партия, комсомол организаациялары, база төрелдер школарга өөредилге кижизилдиги ажыларын улам илгит азын-чандыгын чедип-сыйын таарымчалыг болурун чала тургустунун тайгаарынын салыр учураат.

Улус төлээлекчилериниң Бүгү-кыдат хуралына

Совет Социалистг Республикаларыниң Эвилелиниң Дээди Советинин Президиуму улус төлээлекчилериниң Бүгү-кыдат хуралынын бирги сессиязыга илгит байыры чедирип тур.

Улус төлээлекчилериниң Бүгү-кыдат хуралы болза, Коммунистг партияга баштапкан кыдат улус политиктиг, экономикаг болгаш културтуг тургустунуңа шыгаргалыг чедипшириниң чедип алынынын байдаларында бодунуң ажылын агазын агазын агазын.

Улус төлээлекчилериниң Бүгү-кыдат хуралына чедип бүгү чыдаларың улус төлээлекчилериниң хуралдарына чоктаа чала доозулган бүгү-нигити соругазы болза, бодунуң улус-демократтыг күрүлениниң өргөлелинге Кылаттын улусунуң идерелиг киржилгенин чала херечиледи болган. Кыдат Улус Республикада улус демократтыг өргө-чакырга бүгү улустуң диктиктенин азын-чандыгын турар дээрин соругазына көргүскөн.

Национал хамаарышпас чорук, демократия болгаш социализм дээш Кыдат улустуң үрүк илгитке чорудуп келген маастарыг демократия үрүк-түлөндүлгенин бижылган турар улусчу конституцияны күзөп азын-биле чыныган улус төлээлекчилериниң Бүгү-кыдат хуралынын бирги сессиязы болза, кыдат улустуң азын-чандыгын шыгаргалыг болушунга бодунуң турар.

ССР-ниң Дээди Советинин Президиуму улус төлээлекчилериниң Бүгү-кыдат хуралына болгаш ону күрүленин аны-дугаа кыдат улуска болушун ханы хүндүлгенин бүгү совет улустуң мурунан плерелин база улусчу кыдат күрүленин улуг чедипширини дээш ону демиселге чедипшириниң болурун күзөп тур.

Совет Эвилелиниң болгаш Кыдат Улус Республиканын улустарының ботулбас найырамы дегерезин!

СОВЕТ СОЦИАЛИСТИГ РЕСПУБЛИКАНЫҢ ЭВИЛЕЛИНИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУ.

Москва, Кремль, 1954 чылдың сентябрь 17.

Хакассиянын колхозтары болгаш совхозтары 235 муң кур черлерин аңдарган

*АБАКАН (Хакас автономнуг область). Областын колхозчулары болгаш механизаторлары планга көргүлгенинде 20 муң гектар хей—235 муң гектар кур болгаш сүрүкчак черлерин аңдарган. Кур черлер андырылган үргүчүлүп турар. Колхозчулар боттарының тарыга өлөчөшпирелдиге база 30 муң гектар чаа черлерин кирип азылар.

Колхозчуларга аванснын бөре берген

Чөөп-Хемчик районун «Коммунизмче орук» кезде ажал-агыт артеди часын таарымчалыг чорутуп өйдө бедип агротехниктиг чуртунар баугаар кыска хуусаада чорутканын-биле тараа эрте бышкан. Колхоз дүжүгү ажаан азын-чандыгын организа-ция эрте кирип, күрүнеге дужаар тарыны болгаш МТС-ке натура төлөвирин 10 ховууга үе санашкан. Оң-биле чергелештир колхозчуларга баштайгы аванснын күш-хүн бургузунге

Улуг Октябрьның 37 чыл оюнга алдар кылдыр

Сентябрьнын программазындан ажыр баштайгы эзилдиргилер р

МАГНИТОГОРСК. Магнитогорсктин металлургия комбинатында сентябрь 17-де каң эзилдиргилери Родичев, Хулаков, Воробьев оларын азын-чандыгын турары 23-кү мартиениң коллективни тос айларның онаалганын азын баштайгы илгит эзилдиргилери берген. Тос айларның планын ол илгит азын-чандыгын азын-чандыгын азын-чандыгын.

НИЖНИЙ ТАГИ. Свердлов орунун Нижний-Таги салбырының электростарының болгаш паровостарының маастары 8 айларын дугузунда азын-чандыгын составтарын чорударының талазы-биле социалистг хүлээлгенин ажыр күөстөкөн. Олар пайдан ажыр 2,5 миллион тонна хире-чүлгенин өөрткөн, ол

Аар дензигил поездин р
болза, эртен чылың ол үенинде дөрт ажыл катат хей богу.
Сентябрьнын бүрү чартыгында 650 аар дензигил поездилери чоруткан, оларын илгити дензигил нормалда дөрт миллион тонна азын турар.

Тамбов областың колхозтары болгаш совхозтары тараа бөлөткөлиниң планын хуусаа беминде күөстөкөн

Тамбов областың колхозтары болгаш совхозтары кезде ажал-агыт улам илгит чедиргилерин дугайында СЭКИ ТК-нын болгаш Совет чакытыг төөгүтүг доктааларын амыдыралга боттандырышкан, тараа бөлөткөлиниң болгаш салын азын-чандыгын күрүне планын хуусаа бетинде күөстөкөн. Эртен чылан 16200 муң пуд хей тарынын күрүнеге дужааткан. Азын-чандыгын колхозтарын — кызылганы эрте чыдан 1200 муң пуд, чингезер—30 муң пуд хей дужааткан. Колхозтар 1955 чылдың часын тарыгазына тараа култураларының үрүк-түлөндүлгенин боттары хандырышканнар, күрүне салын азын-чандыгын чуртуну-биле тараа дужааларын үргүчүлүп турар, мал чедипшириниң болгаш магадамал фонддарын уруп, колхозчуларын болгаш механизаторларын күш-хүннерине тарааны берип турар.
Келер чылын бедип дүжүтүп азын-чандыгын соругазына-биле колхозтар болгаш совхозтар күзү тарымы култураларын тарыга планын эң азы агротехниктиг хуусааларда 103 муң күөстөкөн. Эртен чыла бодарга күзү тарымынын 13,4 муң гектар хей чере тараан. Күзү тарымын эрте болгаш чайын аңдарган кур черлерге хана-карапай болгаш кызын олургалы тарымы арга-биле чоруткан болгаш 200 муң гектар чери тараан.

Н. А. Островскийн төрүтүнгөн хүнүнден бээр 50 чыл болганына уткуштур

Байгачыктың совет чогаалчы Н. А. Островскийн төрүтүнгөн хүнүнден бээр бежен чыл оң сентябрь 29-га болур, ол хүнү бүгү совет улус-биле бир дөңгө Москваның ажылчы чоңнары демделген турар.
Н. А. Островскийн чогаалдарын миллион-миллион совет кижилер мочулуп турар болгаш мык. Бүгү-эвилдиги оңу плантарынның мезкини баугаар азыра, СССР-ге «Каң канчап катканы» деп роман 200 ажыл катат паратынын үнөн. Ному 48 жылдарда очулдары болгаш 5 миллион хире экзemplарын илгити тараа-биле парлан үчүлгөн. «Шуурганан төрүтүнгөнер» деп роман 100 ажыл совет үндүргүлгөн. Он тараа 3500 муң эк-

Колхозчу хойжулар шээр малдың чаш төлүн бүрүн камгалап апар

Сүт-Хал районун Калинин аттыг колхозун хойжулар төрөн хойларынын хурагаларын болгаш өшкүлдерин анылаары менди ап турар. М. Козур-оол 251 төрөн хойнуң 257 хурагалын, Сүге 339 хойнуң 343 хурагалын, Шактаржап 242 хойнуң 253, Самбыл-Норбу 172 хойнуң

Кадарчы Монгуш Сандык

Монгуш Сандык колхозтуң зоотехник болгаш мал өмчүн-биле доктаамал харылдамын, оларның айтмышкынарын, күмелерин бо-чун азын-чандыгын удурулга болурун турар. Чының аны-агы уелеринде иртерини каа олардырып, канчаар азырын олар үргүчү дугуруп, таарымчалыг планнап турарлар. Мынган иртер хүнүрөктөп турар ижик маастарлар шаттарга — Теректиг-Чарыкты, Кызыл-Буттуң дагыларын кыштаар. А чыны олар кулча, агы, калар дөң мыкша «пизг» өттүр-биле бүргөлгөн. Баян-Тала ховузуңга оларга, Ал-Тала удуңга дөвөзөп чайлаарлар.

Баян-Тала ховузуңуң ортузунда, кайырыктан кестүп турар кылдыр бедипгил берилген Шяде—Хаялыг-Датның өлкөтериниң шавыг, аардыг деп ак-ак хойлар, төрөн сөт-сигенин ховуңуң өңүн былай берген, чылар чылбас өттүр чораянар. Хойларын мындаа кош төлө эериг, догу азы, өртөй багзаан аргачмын хире-хире дымзым тыртымышшаан, олтугу үе сөп, бажын савап турган. Кода хойнуң таарымчалыг ол төйүн хырында олуруп алган хойларының арай мурал бар-чыларын доктадыр дээш, мында-хаа дайгырылап каап орган. Ол—Чөөп-Хемчик районун «Октябрьниң 30 чымы» колхозтуң иртер каларчы Монгуш Сандык болган.

Монгуш Сандык «Октябрьниң 30 чымы» колхозка 1949 чылда кирген. Ула-ванды колхозчулар боттарынын ниигит хуралындан ону колхозтуң тускайлап үсөн кодан иртериниң кадарчыныга бадылааннар.

Монгуш Сандык колхозчуларын улуг идегелин тырттыш чокка хүзөп алган болгаш ону ажал-херек кырынга бадылаар дээш азын-чандыгын кирген. Апа баштай, 1949 чылдың күзүндө, колхоз баштаар чери 370 ирти үзү берген. Ол үе, эртен беш чылдарын муруну сагынышаан, Сандык мынчаар чугаалар: «Күсээр кызын колхозтуң шээр мал фермынын аргелекчииниң, зоотехниктиң болгаш мал өмчүнүн киржилгени-биле 370 ирти савап, хүзөп алдым. Баян-Тала ховуңуң өрү, кыштаар черге оларны струн үнүтүп. Оң болуп төрүтүнгөн, оран-чуртун бажын келген назымын илгитинде, дөңгөн азын чы чуртгаарыма-даа, ол хире хей малдың соондан барадап-даа көрбөзү ашак болгай мен. Ал келгеш улус-чорумунуң ниигитештирген малдын кезик-чамдымын караптан, калаалар болганын, оларнын меңе үзү-биле идегелин биле ботумунуң аас-кежимге өөрөт, хел-хенертен мындү хей малды аларганын көргөш, караа чакы чыгаар тектүп келген де. Оң-биле чергелештир бо хойну чының илгит-бүрү уелеринде каалаа, канчаар каларың, каныг арга-биле менди тургузарын катат-катат боданып каап чораян мен».

Монгуш Сандык эртен беш чылдарын дугузуңда өскүс хураган-ча өлүгүн көрбөз. Оң каларган иртерини чүгө беш санынын четче-биле эвес, денгилде-сигитилгенин талазы-биле база ылаалды. Мал семиртишкенин үенинде, өскөр чугааларга, чының, күстүң айларынды, ирти бүрүгү-де хүнде 150 грамм немелдиги болур учураат деп колхозтуң планында көрдүгөн. Мынчаарга бо иртер оз норманы ажыр, хүнде-де бирээзи 180—190 граммны немей семиртп турарлар. База иртерден кыргын алыр дүктүң планын чыл бүрүгү үшкөк ажыр күөстөкөн келгилээ.

Төрөң колхозунуң ниигит ажал-агыт хөгжүдери Сандыктын парак-кызым күженишкенин колхозчулар бедип-биле үнелен келген. Колхоз баштаар чери ону улуг өрөктүг планналар-биле шаңна-гылаан. Оң-биле чергелештир Сандыктын азын-чандыгын күш-хүнү улам өзүп, орулгазын улаптып турар. Чүгө эртен 1953 чылда ол 1760 күш-хүнүң азын-чандыгын, 3600 килограмм азын тарааны, 4000 хире азын болгаш өскө-даа орулганын алган. Монгуш Сандык бо хүнү чуртталганын дугайын мынчаар чугаалар: «Шаңда тогу-догаа, арыг-салаг чаагай амыдыралың аларган

СЭТА-ның буруу шавышкыны

Чоолта чаа швед паразалга Стокгольм районунга швед девицкээр сугдарына суг алаа-биле чорутур билинмес хеме тымылган дээринин дугайында айнадыгын непереткен. Сентабрынь 12-де «Афтон-бладет» деп швед солун швед девицкээр сугларын үрээр чоруту советтин суг

аала-биле чорутур хемези болдурган деп түннели кылып турар чуулду паралаа.

«Афтонбладет» солунун багытталы болза, ол дээрте ужуна үндүр даап болушкын дээрини медеглээр-биле СЭТА төдөлөтүргөн.

Байырлалга чедишкенин ужуражыр дээш

Совет Эвилелинин хей-националды акы-дууламашкы өг-бүзелине Совет Тыванын киргенинде бээр 10 чыл болганын байырлалга чедишкенин ужуражыр дээш Шаган-Артыгын № 2 аптеказини коллективни акы ажылдын түннели көргүзүп турар.

Бо чылдын бирги кварталында аарыг ажилдери халас амнээрин 153 хуу, а январь-бүрү өкнөр саарылгазын 148 хуу үтүстөөн. Ийги кварталга халас эм ча-

рыгалын 107 хуу, өкнөр саарылгазын планын 145 хуу, а июль айның планын 103 хуу, августун — 114 хуу күтүстөөн.

Байырлалга төлөнтү ужуражыры-биле сентабрынь план күтүстөдөн аажыр-аажыр дээш областин аптекалар арымында социалистик чарыкына белик түннелерин коллектив чедиш ап турар.

Т. ХОВАЛЫГ.

Номга бинакшылдыглар

Каа-Хем районун төвү — Сарыг-Сеп суурга чызыгыч 72 харыг Семён Шенин, эинелде ажылдап турар 63 харыг Федор Шаров олар район библиотеказынын үгүзүчү номчуучулары болуп турар.

Олар кызы-бүрү чечен-чогаал номчарын хей ачат ап, номчуп келгенер. Сөөлүгү аш айларда белик «Чалын-алын», «Генерал Доватор», «Александр Матросов», «Порт-Артур», «Партизанын демдеглээр»

дери», төөгү талазы-биле тоожулар болгаш өскө-даа номчарын номчуп доосканар. Олар номчаа номунун дугайында арымында чуугаажап, чамдык харын маргыжа-даа бээрлер.

—Бо кыргынар бистин өң илдепелги номчуучуларымыс — деп библиотека ажалдыкчы комсомолчу Лида Рябцева чуугаалар турар.

С. САНДЮ.

Колхозта пилорама

Улуг-Хем районун Леяни аттыг көзө ажалды агыи артели пилораманы ажалдаа киирген. Иида тускай орутук бичин вагончакти тургускан. Ол, чудукту дилдерине өңтүп, чик байдды ханырар. Пилорама чанында ханымы 6 метр ажыг кудукту каскан. Пилорама колхоз бүдүрүлгө-

аңгы хей саныг манзы материалдарын берип турар.

Пилораманы тургузуу амырныг механик В. Быловтун үгүзүлгө-биле колхозчулар М. Мазык, Д. Бүрүкчун, К. Нуржунмаа, Х. Серенмаа, Б. Бышпа-оол олар өң ажалдаанар.

Бай-Тайга райпозунун чартык чылда ажылы

Бай-Тайга райпозу чартык чылдын саарылга планын 116 хуу үтүстөөн. Оң иштинде Стални аттыг колхозта майтын эргелетчини Ундун-Доржу 139 хуу, «Мурнакчи» колхозта майтын эргелетчини Омур—130 хуу, хей-инини ченинелегенин планын 130 хуу, хаб быжырып саарылга—125 хуу күтүстөөн.

Чамдык чедишкенин-биле калы райпозун ажалында шуг чегестер база аларын. Райпо мал, үк саржаг, балык, кат болгаш белектер баугаар садып алыр өскө-даа продуктуларын планын күтүстөөн. Белектер контораны (эргелетчини Гитнец) план күтүстөп дугайында боттук кемчег албайн турар. Мал базанын эргелетчини Мапаттын ажалында улуг чегестер бар. Ол күрүнге мал садып алырнын планын күтүстөдөн улугу, харын ону сааламы, чонун саткан малын алдыр үнөргөдөн, сеник мадарын көрө тура-да хүлөп албайн турар.

Райпо баштаар чери калдар-биле ажал-

ды багай тургускан. Ажылга кижилер хүлөп алдыра оларын ажал-иши мезүтүн багыталабайн, ону өңи хынабайн, азы таныш көрүш дайы-биле көр чорук райпо маргазы Токтоковтан өгөзөш бар болуп турар. Чикээ, Төг-Терек магазинин эргелетчинде бижик билбес Сенаджын киирпн каан болуп турар. Райпо даргазы Токтоков өргө дуулаам ажалдап алгаш, калайын МТС магазинге киирпн алган, райпога бар ховар бараанарын чүгө-анаа берип турар. Салыгы Токтоков херегелеткере эзелек эвес болуп турар болгаш ажалында харымсалга чок. Бо чоруктарын түннелинде райпо ам үдө 179500 рубль түнүгү самчыгалыг болган.

Райпозун шугумунда бар бараанарын чуугаа херегелет турар черлерин айымы-биле шы хувавайн турар. Моң харараы-биле 200 муң рубльдин пуудулары, оло-кочононы болгаш 45 дугаарыг кирөөлү идиатер ийн чылдын дүгүзүндө саклаа саарылга чөк чылды турар.

С. АЛЕЕТ.

Таджик ССР-де

Сталинабалтын Маяковский аттыг орус ши театрында чыгат чогаалчы Ван Шин-фундун «Төкпен хува» деп шилени үндүрүп турар.

Чурукта: үшкү көргүзүлгө сцене. Солагай талазында он талазынче—Чжан-Гун—Таджик ССР-нин алдыгы артизи Л. И. Бочаев, Фа-белъ—артист А. И. Модоров, Ин-Ии—артист М. А. Полякова.

Фото Б. Зайцевтин. СЭТА-ның прессклешен.

Барыин-Хемчик районда Трактор бригадасында

Барыин-Хемчик районда «Комсомол 30 чылы» колхозта МТС-тин № 2 трактор бригаданы ажалдап турар. Трактористер чайгы чер аныралганын чедишкенин дооскаш, ам дүжүт ажаап алышынынче кииркенер.

Иналжалок механизаторлар ортузунда танымыга ажалы чорбайн турар. Илет-көлдөр, бөселелер кылдырмаа, хана солуу, агитчулук, көргүзүгү самбырамы үмөстөөн, мындыг турбулук, колхозта партия эге организацияны (секретары аш Тавак-оол) механизаторлар болгаш колхозчулар ортузунда чорутар политиктиг ажалы четисе организациястан турар.

Н. СТАЛ-ООЛ.

Хүлээлгезин күтүстөкөн

Барыин-Хемчик районун «Совет Тыванын 5 чылы» колхоз бо чылдын күрүнге айт, саржаг дуулар планын чогуур өйдүнө алып күтүстөкөн. Саржаг планы 405 килограмм турган болза, 416 килограмм кылдыр, өң дуулар планы 39 тонна турган болза, 39 тонна 217 килограмм дуу-жаагаш күрүнге-биле үк санашкан.

Дээрбе тудуу

Барыин-Хемчик районун «Совет Тыванын 5 чылы» колхозта М. Доржуга дуурикан туугу бригаданы июль айдын өгөдөн чаа дээрбинин тууун кылды өгөдөн. Бригада ам дээрбинин тууун доозуп, даштарын садып, суун бооп алган.

Бригада дээрбин Совет Тыванын 10 чыл өвүнү бетинде ажалдаа киирер сорулганы садып алган хайымшыкынын ажалдап турар.

Х. НОЖАН-ООЛ.

КОМБАЙНЁР ШИЯН

«Бамыз-тараачын» колхоз. Колхозтун ажалы-ишчилери ажалыч хүнүн сөөлүнде, кызыл хүн дагынын артыкче ажалыч чорла турмаалче омак-хөгүтү чоруп турганар.

Тургак шимээниг болу берген. Солун-нарын болгаш агитчууларын сөөлү номерлери үгүзүлгөн. Ажал-ишчилерин үгүт-норманын бижжөн көргүзүгү самбырамы база астыганын турган.

Көргүзүгү самбырамын чанында ажал хей кижилер чыгыл берген:

—Мен ашкан-дыр мен, силер меңээр арай четпоз-дыр силер аа.—Ишкен чуугаалар идинып турган. Ол болза өлкө-оолга дууриган хову бригаданын ажалы-ишчилери.

Комбайнёр комбайнын карактарын чырылып алган, оңу үзеп, механизаторни хынап көргөн турган. Кезек болганда:

—Байда каныг чоруп туу моң—деп, комбайнёрдан район ажалдыкчыны айттырар:

—Баскыраашкын-даа чөк ийин, ажалда. Моңу номчусунара-да билине бээр боор ийин—дээш, комбайнёр К. Шиян көргүзүгү самбырамын хову-биле айткыш, шала катырымыр берген.

Комбайнёр К. Шиян сөзүндө 450 гектарын ажаап алырын хүлээнип турар. Хүн графигинде 8 гектарын ажаап алыр турган болза, херек кырында 18—20 гектарын кестирин, гектар бүрүзүндө 30—32 центнерин ажаап ап турар— деп шиян-да көргүзүгү самбырамында бижжөн.

Кызылалтын чамдык ханымы-биле үнүп келир апарган, бараанарнын ар-алын ычанган ани оорамн ол тур ийин—деп, комбайнёр ботунга чуугаалынын олтурган.

Бо чылдын байлак дүжүт Тыванын ховуларында өңүп үгөн. Оңу ажалыч бээрине Украинадан дуржулгалыг болук комбайнёрлар келген. Оларнын бирөөн К. Шиян.

—Силер ажаа, Украинага ажалдап турганын дуржулгалык хөтөп көргүдөрөм—деп айттырдыларга мынчалар харымалан.

—Мен калы келген өөрүм шугтузу силерини районда. Ийинге «Большен» колхозта, а үжүтүс бо колхозта ийин. Дөрүн үнүтүг киж мен. Моторга 20 чыл дүгүзүндө, комбайнга 10 чыл ажыг ажалдап келдим. Келгирин мурнунда Сталинск областин Май бирин районда «Мунгушская» МТС-ке барык 25 чыл ажалдаан мен. Иида бо чылдын тараанын үнүгү хирелит, кандашкына таварышкан. Чугаа дүгүн чакып тараан тараарымыстан дүжүтү алган бис. Бо чылдын Украинага 12 ховуга 350 гектар тараанын келип ажааган мен. Бистин ол МТС-те 43 комбайнёр бар. Олардан 33 киж дүжүт ажаап алыры-биле Базелстанге чоруткан. Мен малга бо «Бамыз тараачын» колхозка келген дүжүтүг чаарып кайлар киж-дир мен. 1952 чылда бистин Украинага мындыг дүжүт турган чүвө.—Ол дүжүтүг ажаап алыр дээш 5 ховуга кызыл ажалдаан мен. Иицаарда, хүлде 35—40 гектарын кестирин, 106 тонна тараанын бастырганы дээш «Күш-ажылдык Кызыл туугу» орден болгаш

«Күш-ажылчы шылгалар дээш» деп медал-биле шапкатыкан мен.

Комбайнёр К. Шиян комбайнга көчүтү өңтүг, оң комбайн үренишкениге таварышпайн турар. Комбайн чоруп турга-да өңи үрел берги дег черлерин ол ийин-нааап чорутур. Шиян-да комбайнёрлар комбайн ажалдаанастай бээрге ам өңи үрелген деп билер болгай, а комбайнёр К. Шиян болза, ол мындыг чорукту манакас, комбайн шала үренисесей бер чорда-да комбайн чоруп турган үренинде кыла шаап алыр.

Оң болу мынчалар чуугаалар турар:

—Кайы беделде, каныг мыг болу берген болду, ону доран-на сегирин алыр чууга. Даң чаа-ла халаал, чер чырып өгөзүлгө-биле бир шак дүгүзүндө, эртенги-не бүгү механизаторни чаап үзеп, эрчилерин дилышын турар мен. Эртен эки хынадылгы кылдыр машинаны үзеп алырга аарта ол-ла өңүгө чедир шилер чүвө болгай. Иицаарга, чамдык комбайнёрлар машинанын ажалымын болу кылдыр эртен белектем алгаш, оң сөөлүндө 30 минута хиреле ченинел өгөдөр, ол үрениг иштинде машина курут турар. Оңу шиян эвес деп билер мен. Мен аа чөм үрениге дуулаакчы комбайнёрум Юрий Мексеевичтиг хүлээнип берип каап, ченинел алган сөөлүнде ону халап алыр турган мен. Дуулаакчы комбайнёр ченинел алган сөөлүнде савап тыртыкчылары ченинел. Хамык ужур күштү хуваан таарыштырарында болуп турар.

Чамдык комбайнёрлар эртен өртүр улааш, машинаны шала үзөш, эрчилерин четче дилыштай кезилде кирештер. Ол дээрте, далаш чорук болу. Тараанын чысы черлеринге дүгүзүлгө, а белик үгөн черлерге ажалдарын дүгүдеткен, оожум сөөлүстөк сөөлүс чоруткан чактырлар болдунтулар. Бистин МТС-ке бо чылдын ол чоруктан 2 комбайнёр үрелген.

Комбайнёр Украинага ажалдап тургаш, комбайнёрга болгаш трактористке 200 ажал кижини өөртөөн.

Чамдык комбайнёрлар болза, комбайн аргеламын күжүн четче тургуспас болган савап тыртыкчыларын чедир ажалдап, ол ишчак штурвалдыктер боттарын хүлээлгезин шевергин күтүстөкөн чоруктар чамдык база таварып турар.

Комбайнёр К. Шиян бо ажалдарын өңи таарыштып тургузуп билер, бо талазы-биле болушун дуржулгалык өскөлөргө дил-чидарына көчүгү сөөлүргө кыла.

—Мен кижилерни өөрдиринге көчүгү сөөлүргө кел мен. Эң баштай-ла бөдүлү кезектерин аштар, үзө-үрине өөрдүр. Дуулаакчы комбайнёр болза, комбайн аштар, үзө-үрине улуг комбайнёрга дуулаакчы. Дуулаакчы комбайнёр киж белик дүжүтүг черге дүрөдөп болбос, чүгө дээрте боттар кезекти тараа дамылгар дилыч-гаштарын тараалар долуп, азы бастырар кезекке савап тырлы бээр чорукту болду-базы ол. Чамдык комбайнёрларын чакты-

рынын бирөөн мында болуп турар. Дуулаакчы комбайнёр болгаш савап тыртыкчыларын күжүн шиян таарыштыр чорутурында кол хамдарып. Тарааны кестирин бар чораш, болушун оруту өңи көөр. Буяктер тарааны машина хүлөп ап турар, бугу хөдөлөр механизатор арай көрүн чорутур мен—деп, комбайнёр чуугаалар турар.

Комбайнёр К. Шиян кывар чүгүгө көчүгү камыг болуп турар.

—Бис Украинага бир гектарга 5—6 центнер чарыдап турган болуусега, малга өңи хейн чарыдап турар-дыр бис, чүгө дээрте, арык-сууларга өргөлөр болгаш чымык доврагтыг черлерге дугулар калып чорутур ужурунун улуг күш үндүрткөн, машинаны ажалдаатымыз-даа бир гектарга 8 центнер чарыдаар-дыр мен—деп чуугаалар турар.

Улуг ажал үгөргө дуулаакчы дээш келген аалчы колхозтун ажал-ишчилеринге күндүлөтөт.

—Бузма Спиридонович —деп-ле эгеле алгаш, оң мурнуна ажалдап чоранын дуржулгалык дугайында айттырларын ажал-ишчилер болган чок-да сала берилээр-дирлар. Ол, ук салган айттырларын көчүгү өңилени-биле харымал берип турар. Ол харымдар өгөткөн. Оң дуржулгалык өскө комбайнёр шиян көрүн алдырына ажаа чууга-даа белектемче-дир эвес бе деп ажал-ишчилер база билер турарлар.

—Сезон дүгүзүндө мээң комбайн үрелбес дээринге болум бүгүрээр мен. Үрел берги дег савап сарааткычыларын пландаларын 10 кезекти база арык шугуну кылды алган мен, бир эвес комбайндин аар-сар чери үрел-даа берсе, ону 15 минута иштинде кылдып ала болу мен. Иицаарга, мурнуна кезе-ле тараа вестүп турар болду, ону весте-ле шаамда сагыш-сетил-даа амыраастай бээр.

Хүлде 20 гектарын келип, 60 тонна тарааны бастырып шилер мен— деп комбайнёр өөрүшкүгү-чуугаалар турар.

Шиян-да, «Бамыз тараачын» колхозтун ховуларында хоор-сарыг тараа белип үгөн, бижым четчи берген сагыш халтын айлы-биле далай чалгым ышкан шимчен чылар.

Комбайнёр К. Шиян— спелринг-биле калы мен тараа ажаап алышынын чедишкенин дооскаш Совет Эвилелинде Тыванын кирген 10 чыл өңиле силерини маастамдарын алып мен. Ол дээрте, ажаа-ла маастамшынын эвес, харын ботунун комбайн-биле ажаап алышынын белик шынарлыг чорудуп тургаш, бо хире чагай дүжүгө чедишкенин ботунун чоругарал-биле чуугаалайы-даа канчаар—дөөн.

Комбайнёр болза, бо чылгы чагай дүжүтүг ажаап алырыга кирешкени ишчак, келер чылдын база чедип келеш дуулаакчырын аазаан.

С. АЛЕЕТ.

Барыин-Хемчик район.

Чинге-нарын дүктүг хой ажылын хөгжүдери — областың колхозтарының чугула сорулгазы

Партиянын XII съездин болгаш СЭНУК-тин сентябрь пленуму мал ажылын көдүрөр кемчелерге, чинге-нарын дүктүг хой ажылын хөгжүдери организастарынче, үрелек ажалын болгаш майдын продуктуг шынарын экижидеринче сагыш саарып, колхоз, совхоз бүрүлгө белик бараанын болгаш хой орулгалыг мал ажылын чедиш алыр дээш колхозтарга, совхозтарга белик продуктуг уколзаарын өстүрүп хөгжүдөр дугайында онаалар демдегелен.

Бистин областин колхозтарының бүгү түзүн малдарының хей кезин хой ажылы эзелет турар. Хой ажылын улам ийи хөгжүдери бүгү болдунар аргалары бар. Дегем сезонуң, шээр малды ажаарына эки олар бар, ийинчанг колхоз бүрүлгө-өп-оа муң хойну өстүрүп ап болу. Колхозтарда өстүрүп турар тус черин хойларын ийн кол бөдүктөн турар турар: кара баштыг ак болгаш кара хойларын бөлүктөрү. Тус черин хойларын продуктуну турар шынары күлү, оларын дилег денин ортума-биле 46—49 килограмм, ийн улаа кыргылааны түннелинде кара хойларын дүгү 1,5—1,6 азы кара баштыг ак хойларын 1,2—1,4 килограмм болуп турар.

Тус черин кара хойлары дүгүнү шынар талазы-биле ак хойларын ылгамың, улуг бөдүн шынарың дүктүг болуп турар. Кара хойларын бүгү дүгүнү дензанын 40—45 хууу, а ак хойларын—30—35 хууу кылган болуп турар. Ийинг-даа болза, тус черин хойлары продуктуну шынарын талазы-биле чакыс-аз эвес. Дензаны биче, кыргытыган дүгү эвеш хойлар-биле чегерелетип элден белик продуктуну-биле ортумак көргүзүлгү хойлар база бар: кара баштыг ак хойларын дилег денин 60—70 килограмм ажыг, оларын бөдүн дүгү 2—2,5 килограмм чедиш турар.

Тус черин хойлары агаар бойдустан байдалына эки таарышканы-биле тус черин оларын эки ажалдап, күтүн эки сепирин, кышкы оларын багай эвес өртүрүп турары-биле ылгамың турар.

Тус черин хойларын эвеш продуктуну, белик шынарың эвес бөдүн дүктү

берип турарын болгаш эвеш орулгалынын өренип көргөн, оларын дүктүрүн белик болгаш колхоз бүдүрүлгезинге чинге-нарын болгаш чартык чинге-нарын дүктүг хой ажылы калбаа-биле неперерин хөгжүдөр чууга.

Чинге-нарын дүктүг хойларын өстүрер экономика талазы-биле дыка хей орулгалы болу. Чикээ, Тес-Хем районун Леяни аттыг колхозу 1953 чылда 8428 баш бөдүн дүктүг хойларын дүгүн сагаш, 53 муң рубль ачка орулгалын алган. Бир эвес колхоз мыңа хей саныг чинге-нарын дүктүг хойларын бирээнден-не ортумак-биле 3 килограмм чедир дүктү ап турган болза, 600 муң рубльден эвеш эвес азы оомы тус ап турар орулгалында 11,3 кавап хей орулгалы алыр аргалыг турган, а ол ышкан артык үш кавап хей дүктү күрүнге дүжаган турар ийи. Бо чикээ болза, чинге-нарын дүктүг хой ажылын өртүрүп хөгжүдериң артык күштүгүн толоргай көргүзүп турары ол болу. Чамдык колхозтарын дүктүгүчүлери болгаш көдө ажалы-агынын чамдык тускай өртемилдери бистин областың байдалына чинге-нарын дүктүг хой ажылын хөгжүдүп шыдавас дээр хөинерни үндүрүп турары түннелин шимынга канчап-даа дүшпөс.

Колхозтарда чартык нарын дүктүг 2570 баш хой бар, совхозтар болгаш Чыдаанада болза ажалы-агынын дуржулга станциязын чинге-нарын дүктүг хойларын өстүрүп турар. Чартык нарын дүктүг хойлар Чаа-Хел, Бай-Тайга, Тес-Хем болгаш өскө-даа райондарын колхозтарында бар. Чинге-нарын дүктүг болгаш чартык чинге-нарын дүктүг хой ажылындан эки шынарың хей дүгү база эвеш орулга алыр дээш колхозтар улуг хойларын болгаш хураганарын ажалдаатышы улам экижидери негетинип турар. Хураганнаар хойларга чымыг, эки дегинген кажалар бар болуру, а ол ышкан кыш дүгүзүндө хойларын немелде ченинге мал ченинги страхование фондуну тургузары чууга.

Дуржула станциязынын, совхозтарынын практиказы чүнү көргүзүп турарыл дие, чинге-нарын дүктүг, ылгамың тус черин хойларын экижидеринге үндөшкөтөтө-

ген бөдүк-бөдүк хойлар бөдүн чыл дүгүзүндө улуг чедишкени-биле олар ажааладымыга турар аргалыг. Дуржула станциязында нарын дүктүг бир хойлан ортумак-биле 3,5 килограмм, совхозтарга бир хойдан 3 килограмм, а эң эки хойлардан 4—5 килограмм нарын дүктү кырып ап турар. Грознен областың Ворошилов аттыг колхозтуну улуг хойжуу эң Карманашев ботунун дуржулгалык көргүсүлгөсү, колхозта хойларын бөдүн чыл дүгүзүндө олар ажаалаатыны чорудуп, оң ажалы-биле оларын дилег денин болгаш дүктүгү көңүлү турарын бүдүртөөн.

Хар чууга хойлар оларга эки дотур олтан алыр. ситен-биле немелде чегерилген херегелес. Бажан олар хойларын өтүк-биле ханырып шыдавас апарганда, чүгө мың хойларын ситен-биле немелде чегерилген организациястан турар. Ол колхоз чегерилген мындыг чурумун чорукта-нында шла грознен уксалыг хой бүрүзү ортумак-биле 5,6 килограмм, эң эки дүктүг хойлар 11 килограмм, а кошкарлар 14 килограмм эки нарын дүктү берип турар. Тыва областын байдалына чинге-нарын дүктүг хой ажылын калбас кемчөө-биле өстүрүп болурун ол чикээ чуугаалар турар.

Бистин областин колхозтарында кара баштыг ак хойлар дыка хей, чамдык колхозтарда оларын бот-дензаны 50—60 хуу чедиш турар. Хойларын ол бөдүтү болза, чинге-нарын дүктүг кошкарлар-биле уксал аразынын хайнакташкынын болгаш тус черин чинге-нарын болгаш чартык чинге-нарын дүктүг хойларын уксаларын тургузар талазы-биле ажалды чорудуп турган, оларын дүгүнү шынарын экижидеринге эки үндөшкөтөтө болу.

Тус черин хойларын чинге-нарын дүктүг хойлар-биле хайнакташтыргаш, тус черин байдалына дыка бижмак болгаш таарышкан хайнак хойлар тытып үнер. Баштайгы чылдарга чакыс аай дүктүг ийн дугаар салгышкына чедир хайнактарын алырын кызыгааралаш, ол хайнактарын бот-боттарына эдерштирп тургаш өстүрөр болза, чөгүчүлүк болу. Чакыс аай болгаш хей дүктүг, улуг боткур, калык, каныг-даа аарыг, чырга чок, чин-

ге-нарын болгаш чартык чинге-нарын дүктүг хайнактарын

